

Deventer Leerschool

Protocol Dyslexie

Inhoudsopgave

Inleiding	blz. 3
Hoofdstuk 1 Wat is dyslexie	blz. 4
- Hoe is dyslexie te herkennen?	blz. 4
- Welke gevolgen heeft dyslexie?	blz. 4
- Combinatie met andere problemen	blz. 5
Hoofdstuk 2 Voorbereidend lezen en schrijven in groep 1 en 2	blz. 6
- Tussendoelen beginnende geletterdheid	blz. 6-7
Hoofdstuk 3 Leren lezen en schrijven in groep 3	blz. 8
- Hoe wordt er gehandeld in groep 3	blz. 9
Hoofdstuk 4 Lezen en spellen in groep 4	blz. 10
- Hoe wordt er gehandeld in groep 4	blz. 11
Hoofdstuk 5 Lezen en spellen in groep 5 t/m 8	blz. 12
- Hoe wordt er gehandeld in groep 5 t/m 8	blz. 13
Hoofdstuk 6 Hoe gaan wij op de DLS om met dyslexie	blz. 14
- Minimumdoelen lezen	blz. 14
- Dyslexieverklaring Sine Limite	blz. 14
- Afspraken voor intern omgaan met (vermoedens van) dyslexie	blz. 14
- Contacten ouders	blz. 14
- Globale strategie begeleiding van dyslectische kinderen	blz. 14-18
- Gebruik hulpmiddelen	blz. 18
- Toets- en onderzoeksbeleid	blz. 18
- Ontwikkelingsperspectief [OPP]	blz. 19
- Ondersteuning bij afname DMT / AVI	blz. 19

Inleiding

In Nederland heeft ongeveer tien procent van de leerlingen op de basisschool moeite met leren lezen. Ongeveer twee procent van deze leerlingen heeft problemen met lezen en spellen als gevolg van dyslexie.

Bij een deel van deze kinderen beginnen de problemen al bij het leren lezen in groep 3. Anderen lopen pas vast in het voortgezet onderwijs wanneer ze met vreemde talen te maken krijgen of wanneer ze zelfstandig steeds meer teksten moeten doorwerken.

Niet goed kunnen lezen heeft verstrekende gevolgen voor de gehele schoolloopbaan en voor het functioneren in een geletterde maatschappij.

Preventie van leesproblemen en het zo vroeg mogelijk verhelpen daarvan is een belangrijke taak. Wij vinden het belangrijk dat er kwalitatief goed onderwijs gegeven wordt, waarbij wij streven naar een optimaal onderwijsrendement. Wij meten dit doorlopend aan de hand van ons leerlingvolgsysteem.

De norm is dat wij minimaal boven de 80% voldoende score op de CITO-toetsen. Scoren wij lager, dan doen wij er alles aan om te achterhalen waar dat door komt en trachten wij ons onderwijs te verbeteren.

Om de kwaliteit rondom de aanpak van lees- en spellingproblemen en dyslexie te kunnen garanderen, is er een protocol ontwikkeld. Dit protocol geeft leerkrachten en ouders houvast bij:

- + het stap voor stap opsporen van lees- en spellingproblemen;
- + het signaleren van dyslexie;
- + het bieden van de juiste hulp;
- + het begeleiden van dyslectische kinderen.

Wij hanteren als school de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie voor groep 1-2, groep 3, groep 4 en groep 5-8 als uitgangspunt en naslagwerk voor ons dyslexiebeleid. (Zie blz. 5 protocol) Deze protocollen staan in de orthotheek.

Doel:

- + Zo spoedig mogelijk signaleren van dyslexie om de leerachterstand op dit gebied zoveel mogelijk te beperken
- + Kinderen uitleg geven waarom sommige dingen niet goed lukken i.v.m. hun dyslectische achtergrond
- + Communicatie met ouders transparant houden, door tijdig te informeren over de ontwikkelingen
- + Doorgaande lijn waarborgen tussen de verschillende groepen
- + Uniformiteit in aanpak

Hoofdstuk 1: Wat is dyslexie?

Wij gaan uit van de definitie van Braams omdat deze een hele duidelijke omschrijving geeft van de problemen rondom dyslexie zoals wij ze in de praktijk tegenkomen.

'Dyslexie is een specifieke stoornis in de fonologische verwerking van taal door de hersenen waarbij vaak ook de woordvinding en het verbaal geheugen belemmerd is. Het leidt tot meer of minder ernstige lees- en spellingproblemen en vaak tot meer of minder duidelijke problemen bij andere taken waarbij taal een rol speelt, zoals het onthouden van instructies, het leren van losse feiten en het verwerken van spraak in een lawaaige omgeving.'

Daarnaast gebruiken wij de definitie van de Stichting Dyslexie Nederland (SDN). Deze is veel algemener.

'Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en accuraat en / of vlot toepassen van het lezen en / of spellen op woordniveau.'

Hoe is dyslexie te herkennen?

Algemene problemen:

Kinderen met dyslexie kunnen moeite hebben met:

- + het verschil horen tussen klanken zoals m/n, v/w, eu/ui/u etc.
- + het in volgorde zetten van klanken zoals bij dorp/drop of 12/21.
- + aandacht vasthouden bij (mondelinge) uitleg.
- + het leren van reeksen zoals tafels of spellingregels.
- + het onthouden van vaste woordcombinaties, uitdrukkingen of gezegdes.
- + het onthouden van losse gegevens zoals rijtjes, woordjes en jaartallen.
- + het onthouden van talige informatie.
- + het structureren van hun werk.

Problemen bij het lezen

De leesproblemen van kinderen met dyslexie vallen het meest op bij het hardop lezen. Sommige kinderen hebben een traag leestempo en lezen de woorden spellend (m-aa-n). Andere kinderen hebben een hoog leestempo, maar maken daarbij veel fouten door te raden. Er kan ook sprake zijn van een combinatie van beide.

Problemen bij spellen

Kinderen met dyslexie maken veel spellingfouten en hebben daarbij veel steun aan gevisualiseerde spellingregels. De fouten die dyslectische kinderen maken, verschillen meestal niet van fouten die andere kinderen maken. De fouten zijn zelden bizar, maar hebben een taalkundige oorzaak. Wel worden er meer fouten gemaakt en zijn de fouten hardnekkiger. De fouten van dyslectici zijn vergelijkbaar met die van jongere kinderen met hetzelfde spellingniveau.

Problemen bij schrijven

Kinderen met dyslexie schrijven vaak onleesbaar en maken veel doorhalingen. Bij leerlingen die wel leesbaar schrijven, valt het trage schrijftempo op.

Welke gevolgen heeft dyslexie?

Het niet snel technisch kunnen lezen en spellen heeft ernstige gevolgen in onze 'talige' maatschappij, waarin veel gelezen en geschreven wordt. De belangrijkste gevolgen voor een kind met dyslexie zijn:

Belemmeringen in het onderwijs:

In ons onderwijs moet veel gelezen en geschreven worden. Dat maakt het voor kinderen met dyslexie moeilijk het onderwijs te volgen en belemmert deze kinderen om hun capaciteiten te ontwikkelen. Voor deze kinderen moet gezocht worden naar compenserende en dispenserende middelen om het onderwijs op hun niveau te kunnen volgen.

Sociaal-emotionele problemen:

Dyslexie kan het gevoel van eigenwaarde bij een kind zwaar ondermijnen. Het kan tot frustraties leiden wanneer het kind voldoende intelligent is maar het technisch lezen niet onder de knie krijgt, terwijl het bij klasgenootjes probleemloos lijkt te gaan. Ook kunnen motivatieproblemen ontstaan waardoor kinderen geen zin meer hebben om het lezen te blijven oefenen, terwijl zij juist extra oefening nodig hebben om een minimaal leesniveau te halen.

Combinatie met andere problemen

Dyslexie kan bijvoorbeeld samengaan met:

- + dyscalculie
- + motorische problemen
- + ADHD

Het is belangrijk wanneer de ene stoornis is vastgesteld, de andere stoornis niet over het hoofd te zien. Elke stoornis heeft een specifieke aanpak nodig. Voor dyslexie is de aanpak gericht op lezen en schrijven.

Hoofdstuk 2: Voorbereidend lezen en schrijven in groep 1 en 2

In de groepen 1 en 2 wordt binnen de thema's gewerkt aan de tussendoelen beginnende geletterdheid. De leerkrachten houden de ontwikkeling van de leerlingen bij d.m.v. observatie en Pravo.

De tussendoelen beginnende geletterdheid zijn als volgt:

1. Boekoriëntatie

- + Begrijpen dat illustraties en tekst samen een verhaal vertellen.
- + Weten dat boeken worden gelezen van voor naar achteren, bladzijden van boven naar beneden en regels van links naar rechts.
- + Weten dat verhalen een opbouw hebben.
- + Aan de hand van een omslag van een boek de inhoud van een boek al enigszins voorspellen
- + Weten dat je vragen over een boek kunt stellen. Deze vragen helpen je om goed naar het verhaal te luisteren en te letten op illustraties.

2. Verhaalbegrip

- + De taal begrijpen van voorleesboeken. In staat zijn conclusies te trekken n.a.v. een voorgelezen verhaal.
- + Weten dat de meeste verhalen opgebouwd zijn uit een situatieschets en een episode. De situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In de episode doet zich een bepaald probleem voor dat vervolgens wordt opgelost.
- + Een voorgelezen verhaal kunnen naspelen terwijl de leerkracht vertelt.
- + Een voorgelezen verhaal kunnen navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties.
- + Een voorgelezen verhaal zonder illustraties kunnen navertellen.

3. Functies van geschreven taal

- + Weten dat geschreven taalproducten zoals briefjes, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.
- + Weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.
- + Bewust zijn van het permanente karakter van geschreven taal.
- + Weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.
- + Weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen 'lezen' en 'schrijven'; het onderscheid tussen beiden.

4. Relatie tussen gesproken en geschreven taal

- + Weten dat gesproken woorden kunnen worden vastgelegd met audio/visuele middelen.
- + Weten dat geschreven woorden kunnen worden uitgesproken.
- + Woorden als globale eenheden kunnen lezen en schrijven. Voorbeelden: de eigen naam en namen van voor het kind belangrijke personen en dingen, logo's en merknamen.

5. Taalbewustzijn

- + Woorden in zinnen kunnen onderscheiden
- + Onderscheid maken tussen vorm en betekenis van woorden.
- + Woorden in klankgroepen kunnen verdelen zoals bijvoorbeeld kin-der-wa-gen.
- + Kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden, eerst door eindrijm en later d.m.v. beginrijm
- + Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.

6. Alfabetisch principe

- + Ontdekken dat woorden zijn opgebouwd uit klanken en dat letters met die klanken corresponderen en leggen de foneem-grafeemkoppeling.
- + Met behulp van de foneem-grafeemkoppeling woorden lezen en schrijven, die nog niet eerder zijn gezien.

7. Functioneel 'schrijven' en 'lezen'.

- + Functionele teksten schrijven, zoals lijstjes, briefjes, opschriften en verhaaltjes
- + Zelfstandig prentenboeken, eigen en andermans teksten lezen.

Naast bovenstaande observatiepunten wordt er in groep 1 gelet op problemen in de spraak-taalontwikkeling. Binnen de groep wordt extra aandacht besteed aan juiste zinsvorming, juiste woordvorming en het vergroten van de woordenschat. Eventueel zal logopedie worden geadviseerd.

Voor het leren lezen is met name tussendoel 5.5 van belang. Veel kleuters bouwen in de tweede helft van groep 2 kennis op over klanken en klankstructuren. Ze kunnen dan verschillende klanken onthouden en ontdekken bijvoorbeeld dat de /b/ de eerste klank is in 'bal' maar ook in 'boek'. Ook kunnen ze klanken in woorden isoleren en vervangen door een andere klank. Als een kleuter kan manipuleren met woorden op klankniveau heeft hij/zij een fonemisch bewustzijn ontwikkeld. Bij het benoemen van klanken in groep 2 wordt altijd ondersteuning gegeven d.m.v. klankgebaren.

Naast observatie van bovenstaande tussendoelen wordt in groep 1+2 in oktober de PRAVOO observatielijst ingevuld, in mei worden in groep 2 de leerlingen gescreend volgens het dyslexieprotocol (zie toetskalender voor welke toetsen). Bij uitval op deze toetsen wordt nader onderzoek gedaan.

De uitkomst van de screening dyslexie staat in een tabel die bij groep 2 wordt opgeslagen. Hier staat ook vermeld of er kenmerken van dyslexie in de familie voorkomen.

De voorschotbehandeling wordt door de eigen leerkracht in een kleine groep gegeven.

- + De voorschotbenadering is gericht op de leestaak zelf.
- + Foneembewustzijn wordt altijd gecombineerd met lettertekens.
- + Invented spellen is een effectieve ondersteuning
- + Veiligheid, plezier en geen tijdsdruk zijn erg belangrijk.

Binnen de voorschotbenadering zijn 3 fasen te onderscheiden. In de tweede helft van groep 2 wordt voornamelijk gewerkt aan:

Fase 1: identificeren van letters

Fase 2: manipuleren met letters.

Fase 3: klank-tekenkoppeling, komt in de meeste gevallen pas in groep 3 aan de orde.

Verder info over voorschotbenadering is te vinden op blz 69 van het protocol Leesproblemen en Dyslexie Groep 1 en 2.

Tijdens een eerste gesprek met ouders wordt er gevraagd of er dyslexie in de familie zit. Dit wordt genoteerd in ParnasSys

Hoofdstuk 3: Leren lezen en schrijven in groep 3

In het eerste half jaar van groep 3 ligt de nadruk op het aanleren van alle klank-tekenkoppelingen (letterkennis) en de leeshandelingen die nodig zijn om met die letters woorden te maken en terug te lezen ('hakken en plakken' van woorden). Rond februari kennen de kinderen de meeste letters. Ze kunnen klankzuivere woorden lezen en schrijven. (lam, boom etc.)

In de tweede helft van groep 3 leren kinderen het volgende: woorden met medeklinkerclusters (stok, last), meerlettergrepige woorden (dakpan) en niet klankzuivere woorden met -eer, -oor, -eur, -eeuw, -ieuw, -uw en -aai, -ooi, -oei. In deze periode wordt er ook gewerkt aan het versnellen van het leestempo. Daarnaast is er veel aandacht voor het begrijpend lezen.

Hoe wordt er gehandeld in groep 3

Voor aanvankelijk lezen, gebruiken wij de methode 'Veilig Leren Lezen'. Hieronder staat schematisch vermeld hoe er in groep 3 gehandeld wordt.

Moment in de tijd	Actie door de leerkracht/IB
Aanvang groep 3	Starten met gegevens uit groep 2: <ul style="list-style-type: none"> + Risicoleerlingen zijn bekend + Kinderen die al lezen zijn bekend. Het niveau is in groep 2 bepaald. Met de risicoleerlingen wordt direct met interventie gestart d.m.v. preteaching in of buiten de klas. Er wordt gewerkt met de handelingsadviezen uit VLL. De andere leerlingen worden goed geobserveerd. Bij problemen krijgen zij ook preteaching in of buiten de klas. Er wordt een groepsplan opgesteld/ handelingsadviezen VLL worden gevolgd voor de uitvallers.
oktober	Meetmoment 1: <ul style="list-style-type: none"> - Herfstsignalering VLL (alle leerlingen) - Toetspakket beginnende geletterdheid onderdeel Cijfers en letters, synthese. Het groepsplan/ handelingsadviezen VLL worden bijgesteld.
oktober-februari:	Interventieperiode 1: <p>Via het werken met basis- en subgroepen in het groepsplan: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden.</p> Er wordt gewerkt met de handelingsadviezen van VLL. Extra ondersteuning door ouders d.m.v. Veilig en vlot. Er wordt gewerkt met Connect klanken en letters .
januari/februari	Meetmoment 2: <ul style="list-style-type: none"> - Wintersignalering VLL - Cito DMT 1A+2A worden afgenomen. - Cito Spelling M3 wordt afgenomen. - Cito AVI Effect extra interventie van zwakke leerlingen vaststellen (evalueren) en nieuwe groepsplannen opstellen. Voor nieuwe zwakke leerlingen handelingsadviezen VLL volgen en plaatsen in intensieve groep van het groepsplan.
februari-maart	Interventieperiode 2: <p>Via het werken met basis- en subgroepen in het groepsplan: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen</p>

	<p>aanbieden. Extra ondersteuning door ouders Veilig en Vlot Er wordt gewerkt met Connect woordherkenningen en eventueel Connect klank en letters. Zie protocol Leesproblemen en dyslexie groep 3 blz. 132</p>
Eind maart	<p>Meetmoment 3: - Voorjaarssignalering VLL Effect extra interventie van zwakke leerlingen vaststellen (evalueren) en handelingsadviezen VLL indien nodig bijstellen. Voor nieuwe zwakke leerlingen handelingsadviezen VLL volgen en plaatsen in intensieve groep van het groepsplan.</p>
maart-mei	<p>Interventieperiode 3: Automatisering van het leesproces d.m.v. tutorlezen. Via het werken met basis- en subgroepen in het groepsplan: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra ondersteuning door ouders d.m.v. Veilig en vlot. Er wordt gewerkt met Connect Vloeiend en eventueel Connect woordherkenningen. Zie protocol Leesproblemen en dyslexie groep 3 blz. 132</p>
juni	<p>Meetmoment 4 eindevaluatie: + Eindsignalering VLL + DMT en AVI wordt afgenomen. + Cito Spelling E3 wordt afgenomen. Advies begeleiding in groep 4 bespreken met de leerkracht van groep 4. De handelingsadviezen en groepsplannen [indelen van de lln.] voor het volgende schooljaar worden gemaakt. Eindevaluatie alle groepsplannen. Leerling-/groepsgegevens+handelingsadviezen VLL worden opgeslagen op de L-schijf> digitale dossier bestanden> leerlinggegevens> groep 3</p>

Hoofdstuk 4: Lezen en spellen in groep 4

In groep 4 wordt gewerkt aan voortgezet technisch lezen, begrijpend lezen, leesmotivatie en spellen.

Hoe wordt er gehandeld in groep 4

Hieronder staat schematisch vermeld hoe er gesignaleerd en gehandeld wordt.

Moment in de tijd	Actie door de leerkracht/IB.
Aanvang groep 4	Beginsituatie van alle leerlingen is op grond van gegevens uit groep 3 vastgesteld. Er wordt direct gestart met de opgestelde groepsplannen en groepshandelingsplannen worden in Parnassys ingevoerd.
Aanvang groep 4-oktober	Interventieperiode 1: Via het werken met basis- en subgroepen in het groepsplan: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden, zie groepshandelingsplan. Er wordt gewerkt met Connect vloeiend lezen of Ralfi. Zie protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 4 blz 128 /130
oktober-november	Meetmoment 1: <ul style="list-style-type: none"> + AVI wordt afgenomen bij de kinderen die in een groepshandelingsplan staan. + Effect interventie van zwakke leerlingen vaststellen. + Groepshandelingsplan op- of bijstellen voor leerlingen in het intensieve arrangement.
oktober-februari	Interventieperiode 2: Via het werken met basis- en subgroepen in het groepsplan: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden, zie groepshandelingsplan. Er wordt gewerkt met Connect vloeiend lezen of Ralfi. Zie protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 4 blz 128 /130
januari-begin februari	Meetmoment 2: <ul style="list-style-type: none"> + DMT/AVI (alle leerlingen) + Cito spelling M4 (alle leerlingen) + Cito Begrijpend lezen M4 (alle leerlingen) + Effect interventie van zwakke leerlingen vaststellen + Groepshandelingsplan evalueren en opstellen voor leerlingen in het intensieve arrangement.
februari-maart	Interventieperiode 3: Via het werken met basis- en subgroepen in het groepsplan: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden, zie groepshandelingsplan. Extra hulp op spellinggebied: n.a.v. analyse Cito M4: categorieën oefenen uit Woordbouw/ Zelfstandig spellen. Er wordt gewerkt met Connect vloeiend lezen of Ralfi. Zie protocol Leesproblemen en

	Dyslexie groep 4 blz 128 /130
eind maart	Meetmoment 3: <ul style="list-style-type: none"> + Tussenmeting van lees- en spellingvaardigheden bij de zwakke leerlingen PI dictee, Brus, Klepel + vaststellen van de effecten van de interventies en Groepshandelingsplannen/ groepsplannen bijstellen.
april-mei	Interventieperiode 4: Via het werken met basis- en subgroepen in het groepsplan: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra hulp op spellinggebied: n.a.v. analyse PI dictee: categorieën oefenen uit Woordbouw/ Zelfstandig spellen. Er wordt gewerkt met Connect vloeiend lezen of Ralfi[-light] . Zie protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 4 blz 128 /130
juni	Meetmoment 4 en eindevaluatie: <ul style="list-style-type: none"> + DMT/AVI (alle leerlingen) + Cito spelling E4 (alle leerlingen) + Cito begrijpend lezen E4 (alle leerlingen) In geval van vermoeden van dyslexie: afstemmen met ouders en eventueel externe deskundigen; Advies begeleiding in groep 5 bespreken met de leerkracht van groep 5. Voor de groepsplannen van het volgende schooljaar wordt de indeling van Iln. gemaakt. Eindevaluatie alle groepshandelingsplannen in Parnassys.

Indien blijkt dat er, ondanks alle interventies, geen vooruitgang is geboekt (het kind scoort allemaal E scores), wordt overgegaan op aanvraag van een vergoeding voor dyslexiebehandeling (na drie meetmomenten E scores bij genormeerde toetsen en 2 periodes goede interventies bij technisch lezen). Ouders kunnen dan een extern onderzoek laten doen.

Indien blijkt dat er wel iets vooruitgang is geboekt (C of D), maar wel grote twijfel bestaat over het al dan niet dyslectisch zijn, houdt het kind zijn/haar plan. Er wordt in groep 5 verder gekeken. Ouders kunnen, indien zij dit wensen, op eigen kosten een onderzoek aanvragen.

Hoofdstuk 5: Lezen en spellen in groep 5 t/m 8

In de bovenbouw van de basisschool is het leesonderwijs erop gericht kinderen steeds meer woorden te leren lezen en steeds zelfstandiger te maken, om door middel van lezen informatie op te doen en hun kennis uit te breiden.

Het begrijpend lezen is erg belangrijk. Daarnaast neemt het vlot kunnen stillezen een belangrijke plaats in.

Hoe wordt er gehandeld in groep 5 t/m 8

Hieronder staat schematisch weergegeven hoe er in **groep 5** gesignaleerd en gehandeld wordt. In groep 6/7 streven we ernaar om bij de leerlingen met het vermoeden van dyslexie een verklaring aan te vragen.

Voor een dyslexieverklaring aanvraag worden bij de leerling de volgende toetsen afgenomen:

- Brus
- De klepel
- PI-dictee
- Avi- beheersingsniveau
- Avi- hoogste instructie niveau
- Avi- frustratieniveau
- Stillezen
- Niveautest spellen

Moment in de tijd	Actie door leerkracht/IB
aanvang groep	Beginniveau vaststellen van alle leerlingen op basis van dossieranalyse; In geval van vermoeden van dyslexie: afstemmen met ouders en eventueel externe deskundigen; Groepshandelingsplan maken voor de leerlingen uit het intensieve arrangement.
aanvang schooljaar tot eind oktober	Interventieperiode 1: Via het werken met basis- en subgroepen in het groepsplan: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden, zie groepshandelingsplan. Extra hulp op spellinggebied: n.a.v. analyse cito spelling eind groep vorig jaar: categorieën oefenen uit zelfstandig spellen/ woordbouw. Er wordt gewerkt met Ralfi-light vanaf AVI niveau E4. Is E4 niet bereikt, zie dan de interventies van groep 4. Zie ook protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 5-8 blz 144
eind oktober-november	Meetmoment 1: <ul style="list-style-type: none"> + AVI wordt afgenomen bij de kinderen die in het groepshandelingsplan staan. + Effect interventie van zwakke leerlingen vaststellen. Groepshandelingsplan/groepsplan op- of bijstellen voor leerlingen van de intensieve groep.
november tot januari	Interventieperiode 2: Via het werken met basis- en subgroepen in het groepsplan: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra hulp op spellinggebied: n.a.v. analyse cito spelling eind groep vorig jaar: categorieën oefenen uit zelfstandig spellen/ woordbouw. Er wordt gewerkt met Ralfi-light vanaf AVI niveau E4. Zie ook protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 5-8 blz 144

januari-begin februari	<p>Meetmoment 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> + DMT/AVI (alle leerlingen) + Cito spelling M..(alle leerlingen) + Cito Begrijpend lezen M.. (alle leerlingen) + Effect interventie van zwakke leerlingen vaststellen + Groepshandelingsplan/groepsplan evalueren en opnieuw opstellen.
februari-maart	<p>Interventieperiode 3: Via het werken met basis- en subgroepen in het groepsplan: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra hulp op spellinggebied: n.a.v. analyse cito spelling midden huidige groep: categorieën oefenen uit zelfstandig spellen/ woordbouw. Er wordt gewerkt met Ralfi-light. Zie ook protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 5-8 blz 144</p>
eind maart	<p>Meetmoment 3:</p> <ul style="list-style-type: none"> + Tussenmeting van lees- en spellingvaardigheden bij de zwakke leerlingen PI dictee, Brus, Klepel + vaststellen van de effecten van de interventies en groepshandelingsplannen/groepsplannen bijstellen.
april t/m juni	<p>Interventieperiode 4: Via het werken met basis- en subgroepen in het groepsplan: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra hulp op spellinggebied: n.a.v. analyse cito spelling midden huidige groep: categorieën oefenen uit zelfstandig spellen/ woordbouw. Er wordt gewerkt met Ralfi-light. Zie ook protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 5-8 blz 144</p>
juni	<p>Meetmoment 4 en eindevaluatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> + DMT/AVI (alle leerlingen) + Cito spelling (alle leerlingen) + Effecten interventie vaststellen en eventueel groepshandelingsplan/ groepsplan opstellen. + Advies begeleiding volgende leerkracht bespreken. Overdracht leerlingen met dyslexieverklaring.

Hoofdstuk 6: Hoe gaan wij op De Deventer Leerschool om met dyslexie

Voor de groepen 3 t/m 8 hebben wij minimumdoelen voor het lezen. Wij trachten deze doelen te bereiken **met alle kinderen**.

Minimumdoelen Lezen

	Januari	Juni
Groep 3	AVI M3	AVI E3
Groep 4	AVI M4	AVI E4
Groep 5	AVI M5	AVI E5
Groep 6	AVI M6	AVI E6
Groep 7	AVI M7	AVI E7
Groep 8	AVI plus	

Dyslexieverklaring Sine Limite

Vanaf groep 3 wordt met ouders besproken dat er bij de leerling vermoedens zijn [van kenmerken] van dyslexie. In groep 6/7 zullen voor de aanvraag van een dyslexieverklaring verschillende toetsen worden afgenomen zodat aan het eind van groep 6/7 wellicht een dyslexie verklaring van Sine Limite afgegeven kan worden.

Er wordt naar de volgende kenmerken gekeken:

- + De ernst van de lees- en spellingsachterstand. (D/E score Cito DMT en niet voldoen aan AVI minimumdoel)
- + De hardnekkigheid van de problematiek. (Ondanks intensieve begeleiding zoals Connect en Ralfi [light] lezen is er te weinig vooruitgang)
- + Een onvolledige en moeizame automatisering.

Afspraken voor intern omgaan met (vermoedens van) dyslexie

- + In de klassenmap komt een overzicht waarop belangrijke onderwijsbehoeften van leerlingen vermeld worden. Voor leerkrachten en invallers is dit duidelijk. Hierop wordt dus ook vermeld hoe de dyslectische leerlingen begeleidt worden.
- + Tijdens de overdracht naar de nieuwe leerkracht wordt deze leerling extra besproken. De aanpassingen die noodzakelijk zijn worden doorgenomen.

Contacten ouders

De leerkracht bespreekt de resultaten met de ouders. Problemen op het gebied van lezen en spelling worden besproken. Er wordt gesproken over lees- en spellingproblemen. Wanneer er vragen zijn over dyslexie, bespreekt de leerkracht de procedure met ouders en geeft aan dat wij het kind nauwlettend in de gaten houden.

Op het moment dat wij voorbereidingen treffen voor de aanvraag van een dyslexieverklaring wordt er door de leerkracht een afspraak gemaakt met de ouders voor een gesprek. Tijdens het gesprek wordt de procedure van het aanvragen van de dyslexieverklaring besproken. Daarnaast wordt er besproken hoe wij met de problemen van het kind omgaan.

Wanneer er een vermoeden is van ernstige enkelvoudige dyslexie, kan de mogelijkheid van het vergoed dyslexieonderzoek met ouders besproken worden. De gemeente geeft goedkeuring voor vergoede zorg. Ouders zijn degene die de stappen ondernemen omtrent het onderzoek, bij welke externe begeleider. De school verleent haar hulp bij het aanleveren van de genomen interventies, meetmomenten, evaluaties, Cito-resultaten, enz.

Globale strategie begeleiding dyslectische kinderen.

Voor kinderen met vermoedens van dyslexie of met een dyslexieverklaring, maar ook voor alle kinderen met lees- en spellingproblemen nemen wij zo nodig de volgende maatregelen. Alle maatregelen die wij nemen, worden bijgehouden in het groepshandelingsplan in Parnassys.

De toetsen die worden afgenomen zijn in vorige hoofdstukken beschreven. De verschillende interventie methodieken van Connect klanken en letters, Connect woordherkenning, Connect vloeiend lezen, en Ralfi [light] staan uitgebreid beschreven in verschillende documenten die zijn opgeslagen op de L;schijf> in de map Onderwijskundig.

Leesproblemen	maatregelen
<ul style="list-style-type: none"> + Informatie (zaakvakken, begrijpend lezen) te traag lezen, helemaal niet kunnen lezen. + Informatie: moeite met selecteren van hoofdzaken. + Informatie: veel details missen. 	<ul style="list-style-type: none"> + Preteaching (d.m.v. voorlezen/lezen en nalezen, met leerkracht, ouder of medeleerling) van teksten voor begrijpend lezen en zaakvakken. + De leerkracht leest veel teksten voor in de klas (begrijpend lezen, zaakvakken). Deze vakken zijn niet bedoeld als technisch leesles. Dit geldt zeker voor kinderen met leesproblemen. + Leerlingen lezen teksten stil voor zichzelf en kunnen samenlezen met een maatje.
<ul style="list-style-type: none"> + Vindt onvoorbereid hardop lezen vervelend, probeert dit te vermijden. 	<ul style="list-style-type: none"> + Dyslectische kinderen laten we nooit onvoorbereid hardop lezen. Alleen kleine (in overleg gekozen) stukjes die intensief zijn voorbereid, laten we hardop lezen.
<ul style="list-style-type: none"> + Opdrachten en toetsen te traag lezen. + Opdrachten en toetsen: veel details missen. + Moeite met het lezen en beantwoorden van meerkeuzevragen. 	<ul style="list-style-type: none"> + Meer tijd geven of het aantal opdrachten beperken. + Toetsen voorlezen, ook CITO. (de leerling heeft meer dan 1 jaar leesachterstand op tekst niveau) + Lees vragen en antwoorden voor terwijl de leerling (voor zichzelf) meeleeft.
<ul style="list-style-type: none"> + Niet adequaat scoren op leestoetsen (DMT, AVI) 	<ul style="list-style-type: none"> + Speciale beoordeling op het rapport zodat de inspanning tot uitdrukking wordt gebracht en niet het niveau. Dit wordt uiteraard wel apart vermeld
<ul style="list-style-type: none"> + Heeft bij lezen last van een te kleine letter. 	<ul style="list-style-type: none"> + Opdrachten, tekst getypt aanbieden. Tekst vergroten.
<ul style="list-style-type: none"> + Leestempo is te laag. 	<ul style="list-style-type: none"> + De leerling mag het programma Sprint Plus gebruiken.
<ul style="list-style-type: none"> + Het lezen van de eindtoets is te lastig en kost te veel tijd. 	<ul style="list-style-type: none"> + De leerling maakt gebruik van de Sprint Plus versie van de eindtoets, evt krijgt de leerling de vergrote versie.

Schrijf- en spellingproblemen	maatregelen
<ul style="list-style-type: none"> + Het niet adequaat scoren op een klassikaal dictee of op spellingtoetsen. 	<ul style="list-style-type: none"> + Woordpakketten + spellingregels worden naar huis gemaaild. + Zo nodig reductie van de woordpakket omvang (20 woorden). Dit in overleg met de IB-er. + Dagelijks oefenen van de woorden via BLOON. Thuis kan de leerling dit via internet (www.bloon.nl) Leerkracht moet hiervoor wel de woordpakketten activeren. + Kijk het werk na met zo min

	<ul style="list-style-type: none"> + mogelijk rode strepen. + Geef efficiënte en effectieve spellingregels. + Vanaf groep 5 de tekstverwerker leren gebruiken.
+ Het niet juist spellen tijdens andere vakken.	<ul style="list-style-type: none"> + Geen spellingfouten aangeven als het niet om spelling gaat. + Spellingcontrole op de tekstverwerker of andere hulpmiddelen zoals woordenboek gebruiken. + Werken in Sprint Plus
+ Zeer wisselende spellingprestaties, soms een 'érg dyslectische dag'.	+ Accepteren. Geen aandacht voor spellingfouten maar voor de inhoud van het werk.
+ Moeite met foutloos overschrijven uit een boek of van het schoolbord, maar ook van een eigen geschreven verhaaltje.	<ul style="list-style-type: none"> + Niet over laten schrijven van het bord. Geef de opdracht of informatie op papier. Laat zo min mogelijk overschrijven. + Laat ze verhaaltjes op de tekstverwerker met spelling-controle schrijven. + Werken in Sprint Plus
+ Traag schrijven	+ Geef extra tijd. Geef dyslectische kinderen bij een proefwerk als eerste hun blaadje.
+ Moeite met het maken van aantekeningen (luisteren en opschrijven tegelijk lukt niet)	<ul style="list-style-type: none"> + Verstrek een kopie van de aantekeningen. + Laat de leerlingen een markeerstift gebruiken.
+ Vermijdingsgedrag t.a.v. schrijven omwille van de spelling.	+ Eventueel werken bij stellen met de 'underlining option'. (Bij het niet weten van de schrijfwijze, schrijft het kind het woord onderstreept op. Het wordt dan niet fout gerekend)
<ul style="list-style-type: none"> + Startproblemen: Hoe begin ik met het schrijven van een stuk? + Formuleringsproblemen bij het produceren van een tekst. + Problemen met het aanbrengen van een structuur in de zinnen, de tekst die geschreven wordt. 	<ul style="list-style-type: none"> + Extra hulp geven bij het schrijven van teksten, werkstukken. + Leer aan eerst een opzet van de tekst te maken, met inleiding, een aantal kernen en een slot. + Leer een schrijfstijl met korte zinnen aan. + Eis bij een werkstuk minder pagina's. + Werken in Sprint Plus
+ De leerling kan de spellingsregels moeizaam onthouden	+ De leerling mag als hulpmiddel een opzoekboekje gebruiken bv. van Braams. Dit mag ook bij toetsen worden gebruikt.

Functioneren in de klas	maatregelen
<ul style="list-style-type: none"> + Mondeling gegeven opdrachten niet verstaan of niet onthouden. + Moeite met lange uitleg of instructie 	<ul style="list-style-type: none"> + Leerling vooraan in de klas zetten. + Toestaan dat leerling dingen vraagt aan een maatje. + Vaker controleren of leerling opdracht heeft onthouden. + Instructie kort houden.
+ Moeite met onthouden van meerdere opdrachten tegelijk.	+ Niet meerdere opdrachten tegelijk geven of de opdrachten op het bord

	schrijven.
+ Problemen met opdrachten die snel gegeven worden.	+ Leerling goed in de gaten houden en helpen/herhalen waar nodig. + Meer tijd nemen voor het geven van de opdrachten/instructies. + Huiswerk al eerder opgeven, niet als de bel gaat.
+ Concentratieverlies door achtergrondlawaai	+ Voor rust en structuur in de klas zorgen. + Leerling vooraan in de klas zetten. + De leerling laten werken met een koptelefoon op om het geluid te dempen.
+ Makkelijk de draad kwijtraken na gestoord te zijn.	+ Proberen de klas zo te organiseren dat leerlingen niet te veel gestoord worden. + Toestaan dat de leerling een rustige werkplek opzoekt. + Als leerkracht zelf geen storende dingen doen tijdens het werken.
+ Problemen met het noteren van huiswerk.	+ Huiswerk al eerder tijdens de les geven. + Huiswerk op bord schrijven. + Agenda controleren.

Frustraties en spanningen	maatregelen
+ Interne toeschrijving van problemen: bijv. "ik ben dom", "Ik leer dat nooit", minderwaardigheidsgevoelens. + Externe toeschrijving van succes: "Ik heb mazzel gehad". + Externe toeschrijving van problemen: bijv. het ligt aan de meester of juf. + Externaliserend reageren: boos zijn, de clown uithangen. + Sterk sociaal wenselijk reageren + Compenseren in sociaal gedrag t.a.v. leeftijdsgenoten. + Teruggetrokken reageren, stilletjes.	+ Benadruk datgene waar een kind goed in is bijv. sport, muziek. + Zoek de ingangen waarmee de motivatie van de leerling te verbeteren is (wat vindt hij/zij leuk aan het vak) + Voorkom persoonsgebonden toeschrijving van problemen (het is mijn schuld) + Zorg dat de eisen die gesteld worden duidelijk zijn. + Bespreek het werk na en leg de leerling uit waaraan falen te wijten is en hoe hij/zij zich beter kan voorbereiden.
+ Weinig erkenning voor dyslexie bij klasgenoten: plagen etc.	+ Zorg dat het leerprobleem duidelijk en geaccepteerd is door klasgenoten door regelmatige groeps gesprekken hierover. Maak duidelijk welke maatregelen voor welke leerling gelden.
+ Moeite met gegeven dat heel hard werken vaak niet tot een goed cijfer leidt of verbetering van het leesniveau.	+ Zorg voor succeservaringen bij onderdelen waarbij het kind wel kan scoren. + Reken de probleemonderdelen niet herhalend mee.
+ Veel tijd nodig voor huiswerk	+ Geef het huiswerk ruim van te voren op.

Andere problemen	maatregelen
+ Automatiseren(bijv. tafels)	+ Bij onvoldoende vooruitgang hulpmiddel laten gebruiken (tafelkaart, rekenmachine) in overleg met IB-er en leg afspraken hierover vast. + Dit is een hulpmiddel voor de leerling en mag ook bij toetsen gebruikt worden.
+ Memoriseren (topografie, feitenkennis)	+ Gebruik de computer. + Laat de leerstof hardop lezen. + Laat woorden opschrijven. + Verzin ezelsbruggetjes
+ Vermoeidheid door extra inspanning die het niet geautomatiseerd lezen / schrijven / werken vergt.	+ Thuiswerkversie Sprint Plus. + Vragen of ouder kan helpen teksten voor te lezen. + Proberen de huiswerkmethodes van de leerling te optimaliseren, waardoor er vrije tijd overblijft. + Aansporen tot een actieve vrijetijdsbesteding.
+ Vermoeidheid door de extra tijdsinspanning die nodig is om een taak tot een goed einde te brengen.	+ Taak verdelen in deeltaken, goede planning maken, niet te lang achter elkaar doorwerken zonder pauze.

Uitvallers worden door de leerkracht gemeld bij de IB-er. De IB-er volgt van een afstand de prestaties van het kind. De IB-er ondersteunt de leerkrachten in de vorm van coaching op het gebied van dyslexie.

Bij vermoedens van hardnekkige, meervoudige dyslexie kan het zijn dat onze begeleiding op school niet toereikend is. Wij zullen de ouders dan adviseren extern hulp te zoeken. Ouders kunnen bij hun zorgverzekeraar navragen welke instanties een vergoed onderzoek en bijbehorende behandeling kunnen verzorgen.

Aanvulling gebruik hulpmiddelen;

Van CITO mogen opzoekboekjes, klankborden en tafelkaarten tijdens de CITO toetsen niet gebruikt worden. Wij zijn het daar niet mee eens. Het is een hulpmiddel, geen spiekmiddel. Daarom willen wij deze hulpmiddelen ook bij toetsen gebruiken, naar analogie van het feit dat kinderen met bril deze ook mogen gebruiken tijdens toetsen. Hierover hebben wij van gedachten gewisseld met Braams & Partners en Sine Limite. Sprint Plus wordt zo nodig ingezet. **Zie beleidsplan Sprint Plus [2015].**

Toets- en onderzoeksbeleid

Wij kunnen als school de diagnose dyslexie niet stellen. Dit moet door een deskundige orthopedagoog gedaan worden. Wij als school zullen dan Sine Limite inschakelen.

Wat te doen wanneer ouders aanvullend onderzoek willen?

- + Ouders kunnen zelf aanvullend onderzoek regelen op eigen kosten. Vanaf 2014 kunnen alle kinderen binnen het basisonderwijs in aanmerking komen voor het vergoede onderzoek. Kijk wel goed welke eisen de zorgverzekeraar stelt. Dit varieert.
- + Wij willen als school de gegevens voor de onderkende diagnose aanleveren.
- + Wij zijn als school bereid tot overleg met de onderzoeker.
- + Wij zullen als school de ouders adressen aanleveren van onderzoekers.

Dossiervorming

Van de kinderen met lees- en spellingproblemen worden alle gegevens bijgehouden in het leerling-dossier in Parnassys.

Wij hanteren voor het invoeren van gegevens de afspraken die vastliggen in het bovenschoolse protocol Afnemen en invoeren cito gegevens.

Ontwikkelingsperspectief [OPP]

Indien de genomen interventies niet het gewenste resultaat laten zien en de achterstand op het gebied van spelling meer dan 1 jaar is kan voor gekozen worden om de leerling te laten werken met een OPP. Dit gebeurt altijd in overleg met ouders, leerkracht en IB-er.

Er wordt naar aanleiding van het leerrendement gekeken wat het realistische streefdoel van de leerling kan zijn in groep 8. De leerling wordt geplaatst op een 0.75 leerlijn en zal dan eind groep 8 een dle van 45 hebben, dit is het niveau van midden groep 7. Of er kan gekozen worden voor een 0.5 leerlijn, de leerling zal dan eind groep 8 een dle hebben van 30, dit is het niveau van eind groep 5. Indien wij als school ondersteuning nodig hebben kunnen wij dit bespreken met dyslexiespecialisten van Sine Limite [samenwerkingsverband].

Voor de leerling wordt een OPP opgesteld door de IB-er, hierin worden de doelen per jaar beschreven. Ouders ondertekenen het OPP. Wij hanteren de methode Woordbouw voor deze leerlingen. De doelen worden per leerjaar in een jaarplan weggezet en geëvalueerd.

Ondersteuning bij afname toetsen DMT en AVI (groep 3 t/m 8)

Vanaf groep 4 worden de AVI- en DMT-toetsen in principe afgenomen door de eigen groepsleerkracht.

De leerlingen worden op een moment buiten de groep getoetst. De groep wordt dan overgenomen door collega's, studenten.

Leerlingen van groep 3 worden voor herfst-winter-lente-zomersignalering allemaal buiten de groep getoetst door de eigen leerkracht.

Zie ook:

-Richtlijnen hulpverlening¹ onder schooltijd op of buiten de school.

[L-schijf> KWALITEITSbeheer> Protocollen> dyslexie]

-Richtlijnen hulp en begeleiding door ouders

[L-schijf> KWALITEITSbeheer> Protocollen> dyslexie]

-Beleidsplan Dyslexie-ICT DLS

[L-schijf> KWALITEITSbeheer> Protocollen> dyslexie]